

การพัฒนาและขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาวะ ของเจ้าหน้าที่สถานีนอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

นฤมล ใจดี

บทนำ

กระบวนการทัศน์และปรัชญาในการพัฒนางานสาธารณสุขได้มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากการแพทย์ที่มุ่งเน้นด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดความเชื่อมโยงกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในมิติอื่นๆ ประชาชนไม่สามารถในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ต้องหันมาพึ่งพิงระบบบริการสุขภาพมากยิ่งขึ้น (อำพล จินดาวัฒนะ, 2542) แนวทางแก้ไขปัญหานี้ องค์การอนามัยโลกได้แนะนำให้ทุกประเทศทั่วโลกเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพ (health promotion strategy) จากเดิมซึ่งส่วนใหญ่มุ่งให้บริการแก่ปัจเจกบุคคล (individual care) (อำพล จินดาวัฒนะ, 2546) ให้มีความหมายใหม่ว่า การสร้างเสริมสุขภาพคือ “กระบวนการของการเพิ่มสมรรถนะให้คนสามารถควบคุมปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพ และเป็นผลให้บุคคลมีสุขภาพดี สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสม รวมไปถึงการปรับสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี” (อำพล จินดาวัฒนะ, 2546) มองการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพไปในทิศทาง good health approach ซึ่งเชื่อว่าจะให้ผลตอบแทนด้านสุขภาพที่สูงกว่า

นฤมล ใจดี (นศ.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) ปัจจุบันเป็นนักวิชาการสาธารณสุข กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาและขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาวะของเจ้าหน้าที่สถานีนอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” โดยมี รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาระบบสุขภาพนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การสื่อสารเป็นเครื่องมือ และต้องการนักสื่อสารที่มีความสามารถ ผู้วิจัยเป็นบุคลากรคนหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุขเล็งเห็นว่าการพัฒนาบุคลากรโดยนำทฤษฎีด้านการสื่อสารไปเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุขจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่อยู่ในสายงานสาธารณสุขปลายสุด (Periphery) ที่มีหน้าที่สื่อสารกับประชาชนระดับหมู่บ้านและตำบล และมีความรับผิดชอบในการดูแลสุขภาพของประชาชนในระดับท้องถิ่น

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” นี้เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประสบการณ์ รูปแบบวิธีการสื่อสารและกลยุทธ์การสื่อสารที่คุณสุกัญญา สุฤทธิ์ หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียนได้ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลน้ำเกียน ตลอดจนศึกษาบริบทต่างๆ ของชุมชน มีลักษณะเป็นการศึกษาจากความสำเร็จของกรณีศึกษา (Best Practice) ซึ่งเป็นการจัดการความรู้วิธีการหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ มีการลงทุนน้อยแต่ให้ผลประโยชน์คุ้มค่า โดยการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการถอดบทเรียนเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสารทั้งการสื่อสารขาเข้าและการสื่อสารขาออก ศึกษาความรู้ด้านการสื่อสารและสุขภาพทักษะด้านการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสารที่คุณสุกัญญา สุฤทธิ์ได้ใช้ในสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เป็นปัจจัยเอื้ออำนวย และเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ เพื่อที่จะได้นำมาศึกษาวิเคราะห์นำเสนอเพื่อใช้เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารที่สามารถใช้ได้ภายใต้บริบททางสังคมและระบบสุขภาพแบบตำบลน้ำเกียน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

♦ **ความเป็นมาของชุมชนน้ำเกียน** ข้อมูลจากหนังสือ **น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน** (2548) ระบุว่าตำบลน้ำเกียน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำเกียนใต้ บ้านน้ำเกียนเหนือ บ้านต้นกอก บ้านใหม่พัฒนา และบ้านใหม่สันติสุข เป็นหมู่บ้านที่มีอายุการก่อตั้งมาประมาณ 100 กว่าปีแล้ว

มีประชากรจำนวน 2,395 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน, 2552) ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ข้าวโพด ถั่ว ทำสวนผลไม้ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในบริเวณหุบเขามีป่าล้อมรอบ จึงค่อนข้างเป็นหมู่บ้านปิดเนื่องจากการคมนาคมเข้าออกหมู่บ้านไม่สะดวก แม้กระนั้นชุมชนน้ำเกียนก็หาได้รอดพ้นจากแรงกระเพื่อมของกระแสแห่งการพัฒนาของสังคมไทยโดยรวมไปได้ไม่

ตำบลน้ำเกียนเป็นชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากกระแสความเจริญที่เข้าไปสร้างความเสื่อมถึงขั้นวิกฤติแก่ชุมชน ชุมชนได้ต่อสู้เพื่อการก้าวข้ามพ้นวิกฤติแต่ดูเหมือนความพยายามของกระบวนการ บวร. (บ้าน วัด โรงเรียน) ที่เป็นการทำงานที่กระจัดกระจายคนละทิศละที่ยังไม่เพียงพอที่จะฝ่าข้ามปัญหาของชุมชนได้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอบริบทและความเป็นมาเกี่ยวกับวิกฤติของชุมชนตำบลน้ำเกียนที่ส่งผลเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพ ซึ่งสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้มีบทบาทและใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นผู้จุดประกายการทำงานมีแบบมีส่วนร่วม และใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลน้ำเกียนจนชุมชนแห่งนี้สามารถฝ่าวิกฤติได้สำเร็จและได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

♦ **ปัญหาภูมิปัญญาของชุมชน** ผลพวงการพัฒนาประเทศส่งผลให้ชุมชนตำบลน้ำเกียนประสบกับปัญหาที่เป็นผลกระทบโดยตรงและต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ดังนี้

1) **ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า** ผลจากการให้สัมปทานป่าไม้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ทำให้มีการตัดไม้ในป่า โดยเฉพาะป่าขุนเกียนซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำเกียนที่เปรียบเสมือนเส้นโลหิตใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชุมชนถูกทำลายขนานใหญ่ และส่งผลต่อเนื่องทำให้ลำน้ำเกียนแห้งขอด ชาวบ้านเดือดร้อนขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ในชีวิตประจำวันและการเพาะปลูกพืชผล

2) **ปัญหานี้สินและการพนัน** เมื่อการประกอบอาชีพจากการเกษตรไม่ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยทำให้ชาวบ้านขาดทุน รายได้ไม่เพียงพอใช้ในชีวิต

ประจำวันและการลงทุนทำการเกษตรในปีต่อไป ชาวบ้านแก้ปัญหาด้วยการกู้หนี้ยืมสินทั้งจากสถาบันการเงินในระบบ เช่น จากธนาคารเพื่อการเกษตร และแหล่งเงินกู้นอกระบบ อันนำไปสู่ปัญหาหนี้สินพอกพูน ชาวบ้านจึงหวังรวยจากการเลี้ยงโชค ปัญหาการพนันแพร่ระบาดอย่างมากในชุมชน ชาวบ้านทุกกลุ่มรวมทั้งเยาวชนหมกมุ่นอยู่กับการเล่นการพนันประเภทต่างๆ บ้างก็ทำเพื่อฆ่าเวลา บางส่วนต้องการหาเงินไปชำระหนี้สิน

3) ปัญหายาเสพติด เมื่อมีหนี้สินมากมาย ชาวบ้านบางกลุ่มที่ต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้นเพื่อหวังปลดหนี้ด้วยการทำงานแบบหามรุ่งหามค่ำ ยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้าจึงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแรงงานตัดไม้ รวมทั้งนักเลงการพนันที่ใช้จ่ายเพื่อแก้แค้นเพราะต้องการเล่นการพนันกันอย่างหามรุ่งหามค่ำ

4) จากสาเหตุที่สั่งสมทั้ง 3 ประการ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรมลักขโมย แต่เนื่องจากเป็นชุมชนปิด ยากแก่การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้ามาจัดการ ชาวบ้านจึงใช้หลักการจัดการกันเองแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน เกิดการแก้แค้นกันอย่างไม่จบสิ้น เกิดการชกต่อยและทำร้ายร่างกายกันบ่อยครั้ง ชุมชนน้ำเกียนจึงกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านลบว่าเป็นดงนักเลง ดงมือปืนและมีกลุ่มอิทธิพลมืด คนภายนอกไม่มีใครเดินทางเข้ามา จนมีคำกล่าวว่า “อยากได้มะแขว่นให้ไปเมืองลี อยากแ้วสาวจีให้ไปบ้านแตก อยากหัวแตกให้ไปบ้านน้ำเกียน” ชาวบ้านบางกลุ่มอพยพไปขายแรงงานนอกชุมชน เด็กๆ ขาดคนดูแล ปัญหาสุขภาพของประชากรเสื่อมทรุดลง เป็นต้น

◆ **ความพยายามในการแก้ไขปัญหาจากพลังของชุมชนและจากพลังภายนอก** ก่อนช่วงปี พ.ศ. 2533 พลังต่างๆ ในชุมชนได้พยายามที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง แต่ทว่าลักษณะการแก้ไขปัญหายังเป็นแบบ “ต่างคนต่างทำคนละทิศคนละที่” ตัวอย่างเช่น เจ้าอาวาสวัดโป่งคำท่านได้พยายามแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นกับสามเณรและชาวบ้านน้ำเกียนด้วยการเทศนาสั่งสอนผ่านทางหอกระจายข่าวภายในวัดให้คนเสพยา ค้ายา ไล่ เลิก พฤติกรรมการเสพ และค้ายาเสพติด

นั้นเสีย โดยการกล่าวในลักษณะที่ว่า “คนที่เสพยาเสพติด คนค้ายาเสพติด เป็นคนบาป คนชั่ว” ทำให้ผู้เสพยาและค้ายาเกิดความไม่พอใจ และต่อต้านด้วยการนำก้อนหินไปปาใส่หอกระจายข่าว อีกทั้งยังส่งจดหมายข่มขู่สร้างความกดดัน ทำให้เจ้าอาวาสวัดโป่งคำต้องออกจากชุมชนไป

ต่อมาผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนก็ใช้วิธีการแบบเดียวกันคือการแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยการสื่อสารผ่านทางเสียงตามสายของโรงเรียนในช่วงเช้าที่นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติโดยจะประกาศให้นักเรียนทราบถึงพิษภัยของยาเสพติด ส่วนเด็กนักเรียนที่ติดยาเสพติดก็มีการเรียกมาว่ากล่าว มีการทำโทษเพื่อให้เกิดความสำนึก และตักเตือนให้เลิกพฤติกรรมนั้นเสีย รวมทั้งเรียกผู้ปกครองมาพบ แต่ก็พบเจอปัญหาว่าผู้ปกครองก็เสพยาเหมือนกัน การกระทำดังกล่าวไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากเด็กและผู้ปกครองเท่าที่ควร เมื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นไม่สัมฤทธิ์ผล ผู้อำนวยการจึงได้หาหนทางด้วยการแจ้งเบาะแสให้นักเรียนที่เสพยาเสพติดและครอบครัวผู้เสพยาเสพติดแก่ตำรวจให้เข้ามาปราบปรามจับกุมผู้เสพยาเสพติด ซึ่งการกระทำดังกล่าวยิ่งเป็นชนวนสร้างความไม่พอใจแก่ผู้เสพยาและค้ายา ทำให้ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนถูกข่มขู่จากกลุ่มอิทธิพลจนในที่สุดผู้อำนวยการจึงต้องย้ายออกจากตำบลน้ำเกียน

ความพยายามแก้ไขปัญหายาของชุมชนที่เป็นพลังภายในชุมชน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหามาแบบต่างคนต่างทำดังกล่าวนั้นนอกจากจะแก้ไขปัญหามาไม่ได้แล้ว ยังส่งผลร้ายต่อตัวผู้แก้ไขปัญหายาอีกด้วย เช่น ทั้งเจ้าอาวาสและผู้อำนวยการโรงเรียนก็ถูกจดหมายข่มขู่และถูกกดดันให้ออกจากชุมชน อนึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า รูปแบบการสื่อสารที่กลุ่มผู้นำชุมชนนำมาใช้นั้นมีลักษณะเหมือนกัน คือเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (one-way communication) และมีทิศทางจากบนลงล่างหรือการสื่อสารในแนวดิ่ง (Vertical communication)

ในปี พ.ศ. 2531 คุณสุฤษฏี สุฤทธิ์ ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน แม้ว่าคุณสุฤษฏีจะไม่ใช่นักบ้านน้ำเกียน แต่ก็เป็นคนจังหวัดน่าน จึงมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรม และถึงแม้จะเป็นคน

จากหน่วยงานของรัฐ แต่ก็มีความคุ้นเคยกับชุมชนบ้านน้ำเกียนมาก่อนอีกทั้งยังมีประสบการณ์ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับมวลชน รวมทั้งเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะและมีความตั้งใจอันแน่วแน่ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

คุณสฤณีในฐานะสื่อบุคคลจากภายนอกได้พบทวนข้อผิดพลาดของการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา พบว่ามีข้อผิดพลาดใหญ่ๆ อยู่ 2 ประการ คือ (1) เป็นการแก้ไขปัญหาแบบต่างคนต่างแก้ไข (Individual way-out) กับ (2) ใช้รูปแบบการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ คือการสื่อสารทางเดียวในแนวดิ่ง

ดังนั้น คุณสฤณีจึงได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาเสียใหม่ โดยเริ่มจากการประสานพลัง

ทั้ง 4 ของชุมชนให้มาร่วมกันทำการแก้ไขปัญหาโดยมีเป้าหมายร่วมกัน สถาบันทั้ง 4 ได้แก่ สถาบันเก่าแก่ของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนอนามัย รวมเป็น “บวรส.” (collective way-out) ดั่งมีองค์ประกอบดังนี้

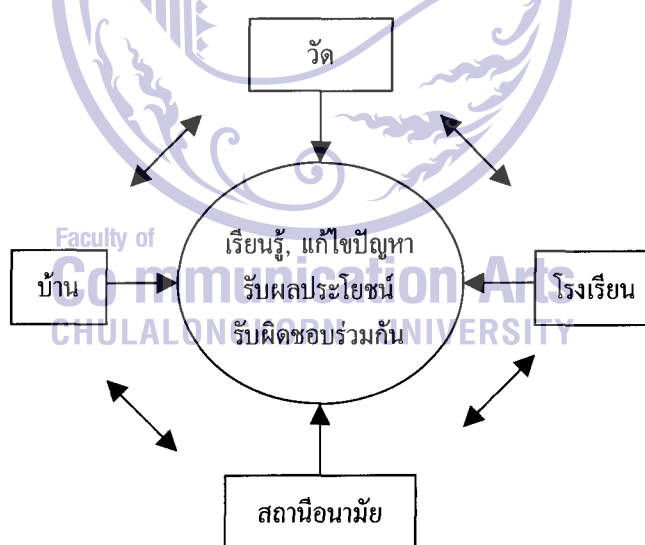
บ.-บ้าน ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาตำบล ผู้นำชุมชนต่างๆ และประชาชนทั่วไป

ว.-วัด ประกอบด้วย พระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้าน และผู้นำในศาสนาคริสต์

ร.-โรงเรียน ประกอบด้วยครู และบุคลากรในโรงเรียน

ส.-สถานีนอนามัย ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ทุกคนของสถานีนอนามัย

ดั่งแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1 แสดงแผนผังการทำงานร่วมกันของ บวรส.

ที่มา : องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน, 2548.

บวรส. ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง/แนวนอน ที่รู้จักกันในชื่อทางวิชาการว่า “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” (Participation Communication) ซึ่งแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดเวทีระดับต่างๆ (ระดับแกนนำ ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล) ฯลฯ รวมทั้งยังได้นำเอา “**วิธีการทำงานแบบสาธารณสุข**” เช่น การจัดทำแผนชุมชนที่เกิดมาจากการเก็บข้อมูล/ข้อเท็จจริง (evidence - based approach) การทำงานอย่างมีระบบระเบียบเป็นทางการพอสมควร มีการจัดบันทึกข้อมูลและนำข้อมูลมาใชวางแผน/ดำเนินงาน ฯลฯ เข้าประสานกับ “**วิธีการทำงานที่มีท่วงทำนองแบบชุมชน**” ที่ชาวบ้านเคยใช้กันมา (เป็นกลยุทธ์ ‘การประสานวิธีการแบบใหม่กับแบบเก่าเข้าด้วยกัน’: Hybridization approach) คุณสฤษฎีได้นำแนวคิดนี้ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่มาประยุกต์ใช้และนำเสนอแก่ชุมชน จึงถือได้ว่าคุณสฤษฎี สุธฤทธิ์ เป็นสื่อบุคคลผู้หนึ่งที่ได้ใช้ความรู้ด้านการสื่อสารและกลยุทธ์การสื่อสารมาใชได้อย่างเหมาะสมในบริบทและสถานการณ์ต่างๆ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากเหตุการณ์ที่ปรากฏทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความสามารถด้านการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอย่างคุณสฤษฎี สุธฤทธิ์ เพื่อที่จะถอดบทเรียนมาใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของชุมชน ศึกษาปัจจัยด้านระบบที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาวะและความสามารถในการใช้การสื่อสารเพื่อการจัดการในการแก้ไขปัญหาเชิงระบบเพื่อสุขภาวะของชุมชนด้วย รวมทั้งศึกษาการขยายผลองค์ความรู้ด้วยตัวของคุณสฤษฎีเองในการนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในการทำงานที่อื่นๆ อันเป็นเสมือนการทดลองใช้แบบจำลองการสื่อสารแบบ บวรส. โดยทำการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่สามารถส่งผลกระทบต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการขยายผลองค์ความรู้ดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

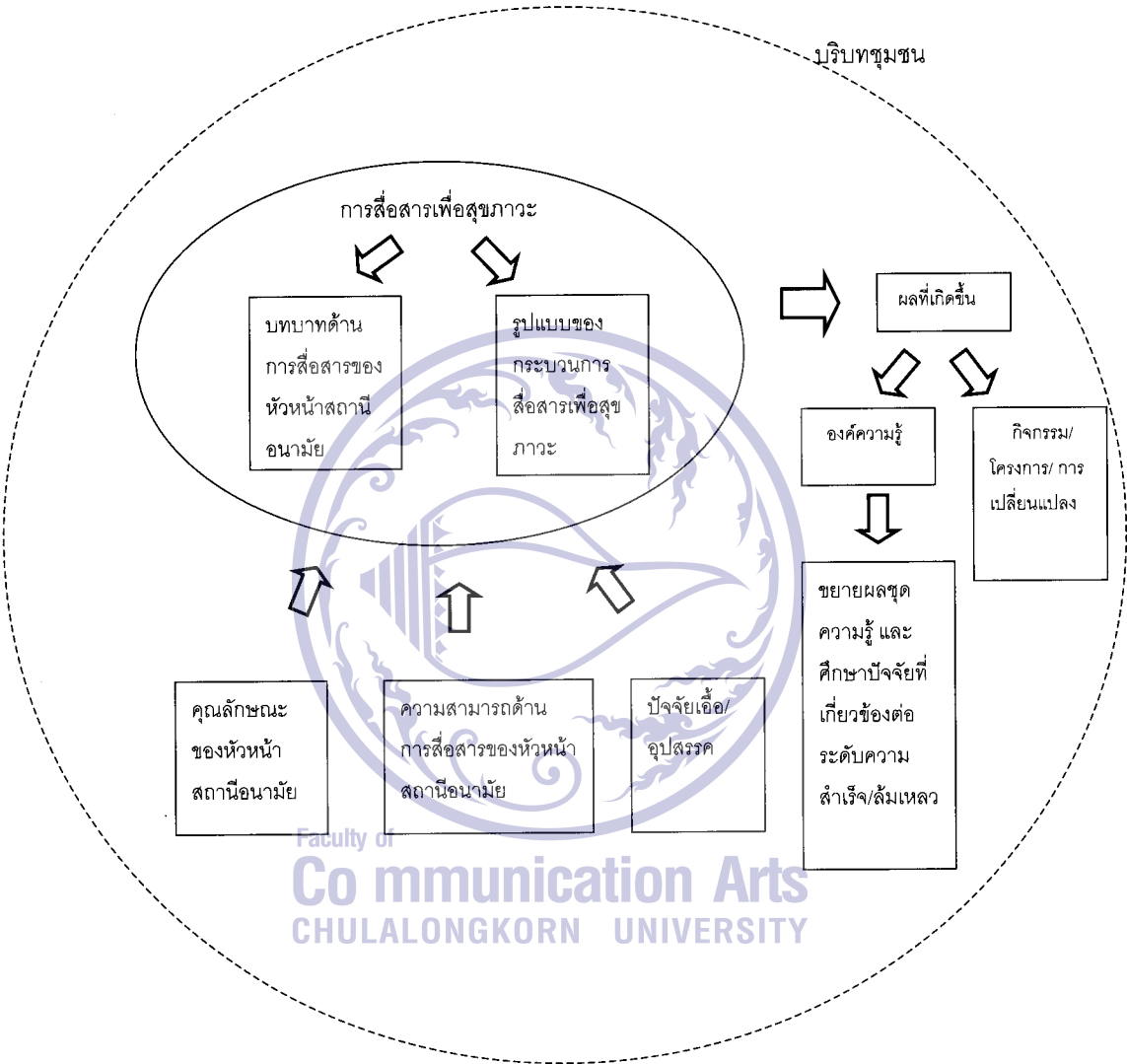
1. เพื่อศึกษาแบบจำลองกระบวนการสื่อสารเพื่อสุขภาวะแบบ บวรส. ของสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ด้านการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน
3. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลที่เป็นแกนนำด้านสุขภาพและผู้ประสานเครือข่ายสุขภาพ ที่เป็นต้นทุนและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะกับชุมชน
4. เพื่อศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารทั้งภาครับหรือการสื่อสารขาเข้า (Input Communication) และภาคใช้หรือการสื่อสารขาออก (Output Communication) ของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน
5. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านระบบบริการและระบบสุขภาพของตำบลน้ำเกียนที่เอื้ออำนวยและ/หรือเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน
6. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสุขภาวะของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน
7. เพื่อศึกษาการขยายผลชุดความรู้ตามแบบจำลองกระบวนการสื่อสารเพื่อสุขภาวะแบบ บวรส. และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อระดับความสำเร็จ/ล้มเหลวต่อการขยายผลชุดความรู้ไปยังสถานีอนามัยอื่นๆ

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดต่างๆ เป็นเครื่องช่วยนำทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการและบทบาทหน้าที่ของสถานีอนามัย
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสุขภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเป็นกรณีศึกษา (case study) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (formal and non-formal interview) แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้แก่ บุคคลที่เป็นกรณีที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ได้แก่ คุณสฤษฎี สุฤทธิ์ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณสฤษฎี สุฤทธิ์ ได้แก่ คนในครอบครัว

ผู้ได้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชา และผู้เกี่ยวข้องที่ได้ร่วมงานกับคุณสฤษฎี สุฤทธิ์ ทั้งในหน่วยงานสาธารณสุขภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง ผู้นำและชาวบ้านตำบลน้ำเกียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 122 คน นอกจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารและสื่อสารสนเทศร่วมด้วย

ผลการศึกษาวิจัย

(1) แบบจำลองกระบวนการสื่อสารเพื่อ สุขภาวะแบบ บวรส.

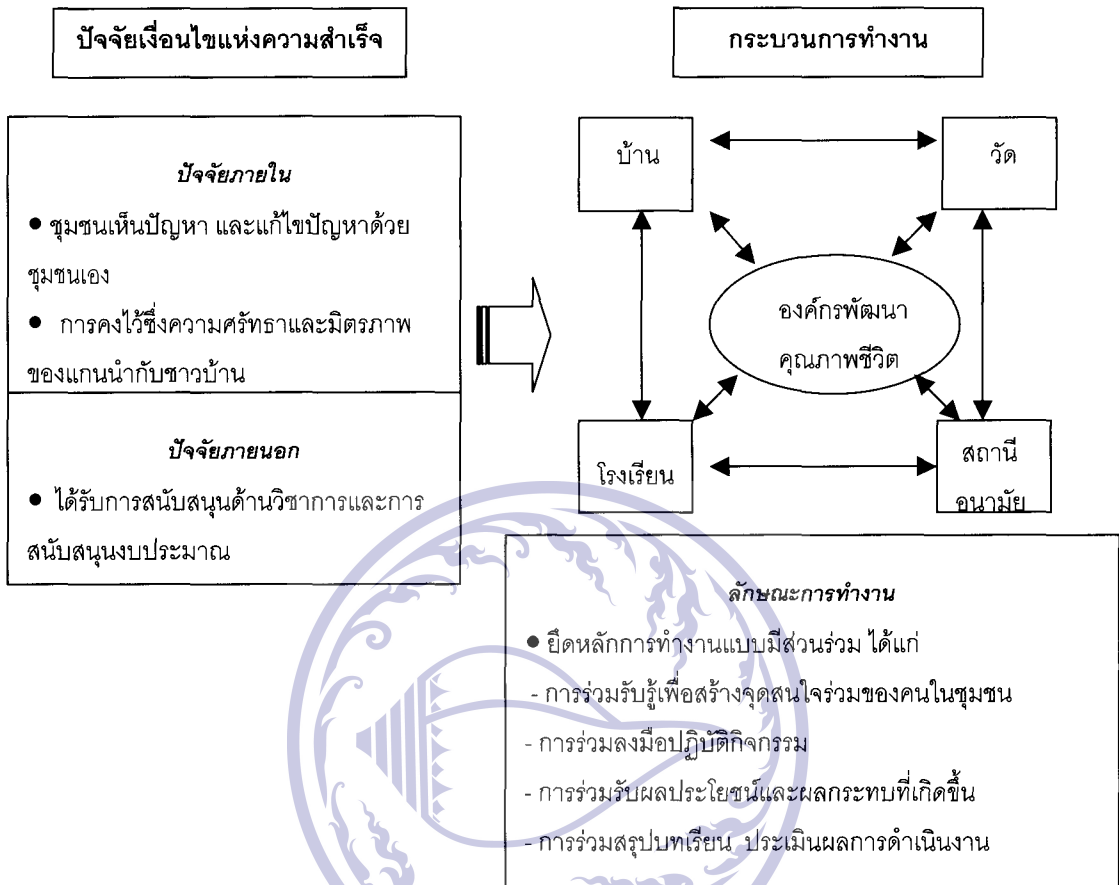
คุณสฤณีเห็นว่ากระบวนการของ “บวร.” เดิมเป็นการทำงานแบบต่างคนต่างทำไม่มีประเด็นสนใจร่วมกันจากการพิจารณาองค์ประกอบของ บวร. เดิมว่ามีจุดแข็งคือทุกส่วนเป็นที่รวมศรัทธาของชาวบ้าน และคุณสฤณีเห็นว่าสถานีอนามัยก็ได้รับศรัทธาจากชาวบ้านเช่นเดียวกัน เพราะมีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย รวมทั้งความเป็นหมอก็ได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านมาเป็นเวลานาน จึงเพิ่มเติม “ส” เข้าไปอีกส่วนหนึ่งเพื่อเสริมความเข้มแข็งของพลังเดิมของชุมชน

นอกจากจะเพิ่มองค์ประกอบของ “บวร.” ด้วยการเติม “ส” แล้ว อีกส่วนหนึ่งคือคุณสฤณีได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบใหม่ก็คือการตกลงกันทำงานในประเด็นเดียวกัน ที่เรียกว่า “จุดสนใจร่วม” หรือ “พันธกิจหน้าหมู” แล้วแต่ว่าในกิจกรรมนั้นๆ จะใช้สิ่งใดเป็นจุดสนใจร่วม ต่อจากนั้นก็เริ่มขับเคลื่อนกระบวนการโดยทุกขั้นตอนจะใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลกระทบ โดยกระบวนการทำงานนั้นจะใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ใช้เวทีการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งเวทีในระดับแกนนำ และระดับชาวบ้าน ทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล เวทีดังกล่าวเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม แต่คุณสฤณีได้นำวิธีการใหม่ประสมประสานไปในช่อง

ทางการสื่อสารเดิมกล่าวคือ เวทีการพูดคุยทั้ง 3 ระดับที่มีอยู่เดิมนั้นมักใช้เพื่อการถ่ายทอด/แจ้งให้ทราบเรื่องราวข้อมูลข่าวสารส่งต่อมาเป็นทอดๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไปรับนโยบายจากนายอำเภอ โดยการร่วมประชุม เมื่อรับทราบเรื่องราวหรือนโยบายจากทางราชการมาก็จะใช้เวทีในการประชุมชาวบ้านเพื่อแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้ทราบเรื่องราวข้อมูลข่าวสารจากทางราชการ

แต่เมื่อมีการริเริ่มกระบวนการ บวรส. คุณสฤณีได้เสริมวิธีการสื่อสารแบบใหม่ ได้แก่ การให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น มีการลงมติด่วนร่วมกัน และร่วมลงมือปฏิบัติสิ่งต่างๆ ที่ได้ตกลงกันในที่ประชุม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารจากรูปแบบเดิมที่เป็น การสื่อสารทางเดียว ใช้โมเดลการสื่อสารเชิงถ่ายทอด เป็นส่วนใหญ่ เปลี่ยนเป็นการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทาง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ใช้โมเดลการสื่อสารเชิงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมายได้มากขึ้น นับว่าคุณสฤณีได้มีการปรับประสานวิธีการของ “บวร.” เดิม ซึ่งเป็นการทำงานแบบต่างคนต่างทำ และใช้การสื่อสารทางเดียว ทำให้เกิดสิ่งใหม่คือ “บวรส.” อันมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกัน และใช้การสื่อสารรูปแบบใหม่คือ ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นการประสมประสานที่สำคัญอันนำมาซึ่งความสำเร็จของกระบวนการในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลน้ำเกีฮ่วน

กระบวนการ บวรส. แสดงองค์ประกอบต่างๆ ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.2 แสดงองค์ประกอบของกระบวนการ บวรส.

Faculty of
Communication Arts
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(ก) องค์ประกอบของกระบวนการ บวรส.

❖ ลักษณะการทำงาน มีดังนี้

(1) บวรส. เป็นการผสมผสานจากสถาบันทั้ง 4 ของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ซึ่งเป็นที่รวมศรัทธาของชาวบ้าน และเป็นการทำงานบนประเด็นความสนใจเดียวกัน

(2) บวรส. ยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมรับรู้เพื่อสร้างจุดสนใจร่วมของคนในชุมชน การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม การร่วมรับผลประโยชน์และผลกระทบ รวมทั้งร่วมสรุปบทเรียนประเมินผลการดำเนินงาน

(3) กระบวนการทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากประเด็นด้านบวกก่อน แล้วตามด้วยประเด็นด้านลบ

❖ ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของกระบวนการ บวรส. แบ่งเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังนี้

(1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ “ชุมชนเห็นปัญหา และแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง” การคงไว้ซึ่งความศรัทธาและมิตรภาพของแกนนำกับชาวบ้าน การสร้างผู้นำที่มีความเสียสละ ทำตนเป็นแบบอย่าง และมีแนวคิดในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญของการทำให้ประสบความสำเร็จ

(2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับองค์กรภายนอก กล่าวคือ การร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน และสังเคราะห์บทเรียน ร่วมกับนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิชัชเมืองน่าน เป็นต้น

(ข) แบบจำลองการสื่อสารที่ใช้ในกระบวนการบวรส.

กระบวนการ บวรส. ใช้แบบจำลองการสื่อสารทั้งแบบจำลองการสื่อสารเชิงถ่ายทอด (Transmission Model) สำหรับการถ่ายทอดกระจายข้อมูลข่าวสารและการโน้มน้าวใจ สร้างความตระหนักแก่ชุมชน และใช้แบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วม กระตุ้นชุมชนให้มีการพึ่งตนเอง มีการระดมพลัง ทั้งกำลังคน กำลังความคิด และสำรวจตรวจสอบ รวบรวมทรัพยากรภายในชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้เดิมของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการประสมประสานสิ่งใหม่จากภายนอกทั้งองค์ความรู้ใหม่ และการสนับสนุนจากภายนอกประสมประสานไปกับสิ่งเดิม และทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งการกระทำนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนามตามกระบวนการทัศน์ทางเลือก ที่ E.M. Rogers (1976) ได้ระบุไว้ 4 ประการ คือ ประการแรก ต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสาร ประการที่สอง ประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง ประการที่สาม เน้นการนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการพัฒนา ประการที่สี่ ต้องมีการประสานวัฒนธรรม ประเพณีเข้ากับระบบสมัยใหม่ หรือเป็นการผสมผสานความคิดใหม่และเก่าเข้าด้วยกันในแต่ละพื้นที่

(2) บทบาทหน้าที่ด้านการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของหัวหน้าสถานีนามัยตำบลน้ำเกียน

คุณสุทธนีมีบทบาทด้านการสื่อสารในตำบลน้ำเกียนมี 18 บทบาท เป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงตามความคาดหวังของกระทรวงสาธารณสุข 5 บทบาท และบทบาทตามความเป็นจริงซึ่งเกิดจากการสนองตอบความต้องการของชุมชน 13 บทบาท ผู้วิจัยได้จัดทำสรุปตารางบทบาทด้านการสื่อสารและปัจจัยส่งเสริมการทำหน้าที่สื่อบุคคล ดังตารางที่ 1.1 ต่อไปนี้

ลักษณะการสื่อสารที่จะมีทั้งการใช้โมเดลการสื่อสารเชิงถ่ายทอด (Transmission Model) ซึ่งเป็นลักษณะการสื่อสารทางเดียวเพื่อถ่ายทอดความรู้ เพื่อโน้มน้าวชักจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเฉพาะการสอน การให้คำแนะนำ คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ ทั้งในระดับปัจเจกในการดูแลตนเอง และพฤติกรรมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้โมเดลการสื่อสารเชิงถ่ายทอดดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ที่สถานีอนามัยยังต้องใช้โมเดลการสื่อสารแบบสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Ritualistic Model) และใช้การสื่อสารสองทาง มีการสลับบทบาทกันไปมาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร (role shifting) ในการสร้างความสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจร่วมกัน และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย เจ้าหน้าที่ที่สถานีอนามัยจึงต้องใช้ความสามารถด้านการสื่อสารหลายด้านให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารตามบทบาทหน้าที่ที่มีต่อชุมชน

และในการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยนั้น เจ้าหน้าที่ที่สถานีอนามัยต้องมีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการและความสามารถในการสื่อสาร ต้องสามารถปรับประสานรูปแบบการสื่อสารและลักษณะของการสื่อสารได้หลากหลายรูปแบบทั้งการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทาง รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารในแนวนอน เนื่องจากบทบาทด้านการสื่อสารส่วนมากใช้การสื่อสารในแนวนอน เช่น บทบาทในการเจรจาต่อรอง บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา บทบาทในการสร้างรอยเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน ในการชักนำคนที่อยู่ต่างพื้นที่/ต่างหน่วยงานให้มาร่วมทำงานด้วยกัน ความสำเร็จของงานนั้นจำเป็นต้องอาศัยสื่อบุคคลที่รู้จักคนมาก รู้ช่องทางสื่อสารต่างๆ หลากหลาย รู้จักพูดคุยสร้างสัมพันธ์ มีความชอบในการพบปะผู้คน สิ่งเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่ควรจะมีในตัวเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย

การศึกษาวิจัยนี้พบว่าคุณสุทธนี สุทธนีมีคุณลักษณะที่ตรงกับการเป็นนักเชื่อม (connector) หลายประการ โดยที่บุคลิกของนักเชื่อมนี้จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารเข้าแบบปฏิสัมพันธ์ (interactive strategy)

ตารางที่ 1.1 ตารางสรุปบทบาทด้านการสื่อสารและปัจจัยส่งเสริมการทำหน้าที่สื่อบุคคล

บทบาท	โมเดลการสื่อสาร	ลักษณะการสื่อสาร	การไหลของข่าวสาร	ความสามารถที่ต้องการ
1.การสอน ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษา	Transmission	สื่อสารทางเดียว	บนลงล่าง	ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ/ความสามารถในการถ่ายทอด/การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร
2. การสนับสนุนและจัดกิจกรรมรณรงค์	Transmission	สื่อสารทางเดียว	บนลงล่าง	ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ/การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร/ทักษะในการประสานงาน
3.การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในเรื่องสุขภาพ	Transmission	สื่อสารทางเดียว	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
4. การประสานกับ อบต.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/ทักษะในการประสานงาน
5. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับสุขภาพสร้างความเข้มแข็งด้านสุขภาพแก่คนในชุมชน	Transmission	สื่อสารทางเดียว	บนลงล่าง	ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ/การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะการโน้มน้าวใจ
6. การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจและให้กำลังใจกับ อสม.	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
7.การสร้างมาตรการสังคม	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
8.การจัดทำแผนชุมชน	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

บทบาท	โมเดลการสื่อสาร	ลักษณะการสื่อสาร	การไหลของข่าวสาร	ความสามารถที่ต้องการ
9.การก่อตั้งมหาวิทยาลัยชีวิต	Transmission	สื่อสารทางเดียว	บนลงล่าง	ความสามารถด้านการสื่อสาร/ทักษะในการประสานงาน
10.การประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
11.การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน	Transmission	สื่อสารทางเดียว	ล่างขึ้นบน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะในการประสานงาน
12. การรับรองความประพฤติของเยาวชน	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
13.การเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอนด้วยประเด็นการทำงาน	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะในการประสานงาน
14. การเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอนของคนสองวัย	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะในการประสานงาน
15. การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
16. การเจรจาต่อรอง	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะในการประสานงาน
17.เป็นปากเป็นเสียงให้แก่ผู้ด้อยโอกาส	Transmission	สื่อสารทางเดียว	ล่างขึ้นบน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

บทบาท	โมเดลการสื่อสาร	ลักษณะการสื่อสาร	การไหลของข่าวสาร	ความสามารถที่ต้องการ
18.การเป็นที่ปรึกษา	Ritualistic	สื่อสารสองทาง	แนวนอน	ความสามารถด้านการสื่อสาร/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น/ทักษะในการประสานงาน

ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเชิงรุก ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นจากการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยน และการทำงานร่วมกันกับคนอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในวงเดียวกัน และต่างวง การต่างพื้นที่การทำงาน คุณลักษณะที่สอดคล้องคือคุณลักษณะของการเป็นนักเชื่อม (connector) ซึ่ง Gladwell (2000 ; อ้างถึงในปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2551) ได้กล่าวถึงการแพร่ข่าวสารและเรื่องราวที่ได้ผลนั้น จำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นพาหะ 3 กลุ่มหนึ่งในนั้นคือนักเชื่อม (connector) โดยกล่าวไว้ว่า บุคคลที่เป็นนักเชื่อมมักเป็นบุคคลที่รู้จักคนมาก หลากหลายวงการ ชอบพบปะผู้คน และจดจำรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลต่างๆ ได้ดี โดยเฉพาะรู้ว่าใครมีความโดดเด่นหรือเชี่ยวชาญด้านใด นอกจากนั้นนักเชื่อมยังเป็นบุคคลที่มีความอยากรู้อยากเห็น เชื่อมมั่นในตนเองสูง และสนุกกับการทำหน้าที่ประสานงานในการเชื่อมต่อบุคคลต่างๆ ให้รู้จักกัน หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลได้เป็นอย่างดี ตลอดจนได้รับความไว้วางใจจากบุคคลต่างๆ และที่สำคัญที่สุดคือนักเชื่อมมักไม่ค่อยมีศัตรู

คุณสฤณี สฤทธิมีบทบาทหลายประการ ซึ่งเหมือนกับบทบาทของผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทบาทในฐานะสื่อบุคคลของชุมชนที่มีหน้าที่ในการเป็นช่องทางการสื่อสารขาเข้าและขาออก เป็นผู้กลั่นกรองข้อมูลข่าวสารทั้งขาเข้าและขาออกของชุมชน เป็นตัวแทนของชุมชน เป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชน ทำหน้าที่ประสานงาน และเชื่อมต่อทางการสื่อสาร แต่บทบาทบางอย่างที่เป็น

บทบาทของผู้นำชุมชนจริงๆ นั้น ไม่พบว่าคุณสฤณีมีบทบาทนั้นๆ เนื่องจากคุณสฤณี สฤทธิมีบทบาทหน้าที่ในชุมชนโดยภาพรวมคือเป็นผู้ประสาน เป็นผู้กระตุ้น เป็นผู้อำนวยการความสะดวก คอยคิดทนาย กำหนดทิศทาง ให้กระบวนการทำงานของชุมชนนั้นดำเนินไปตามวิถีของชุมชน ไม่ใช่เป็นผู้เข้าไปดำเนินการเสียเอง ลักษณะการทำงานของ คุณสฤณีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง บทบาทของคุณสฤณีจึงมีความเหมือนกันกับบทบาทของผู้นำชุมชนเพียงบางบทบาท มิใช่ทุกบทบาท

(3) คุณลักษณะที่เป็นต้นทุนและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะกับชุมชน

❖ คุณลักษณะที่เป็นต้นทุนในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าคุณสฤณี สฤทธิมีคุณลักษณะเด่นหลายประการในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้รับสาร และสามารถใช้เป็นต้นทุนในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะได้ รวม 12 คุณลักษณะ เป็นคุณลักษณะด้านความคิด 4 ลักษณะคือข้อ 1-4 ส่วนที่เหลือตั้งแต่ข้อ 5-12 เป็นคุณลักษณะด้านการปฏิบัติตัว การวางตัว และบุคลิกภาพ ความคิดเห็น และทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนตัวที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการสื่อสารในแง่มุมต่างๆ ดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 1.2 ดังนี้

ตารางที่ 1.2 แสดงคุณลักษณะที่เป็นต้นทุนต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาวะและประโยชน์ต่อการสื่อสาร

คุณลักษณะ	ประโยชน์ต่อการสื่อสาร			
	เป็น/เอื้อต่อการสื่อสาร ขาเข้า	สร้างพลังด้าน จิตใจ/ อุดมการณ์	เอื้อต่อการ สื่อสารแบบมี ส่วนร่วม	สร้างความไว้วางใจ (trustworthiness)
1. ช่างคิด มีจินตนาการ		✓		
2. คิดบวก		✓		
3. มีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง		✓		
4. คิดนอกกรอบ ไม่จู้จี้ ต่อข้อจำกัด		✓		
5. มีจิตสำนึกสาธารณะ				✓
6. ชอบพูดคุยกับคนแปลก หน้า	✓			
7. เป็นคนที่ไม่ชอบโอ้อวด	✓			✓
8. เป็นคนที่ไม่ชอบการ ทำงานแบบใช้อำนาจสั่ง การ (Top-Down)			✓	
9. เป็นคนชอบให้ออกาสคน				✓
10. มีมนุษยสัมพันธ์	✓		✓	✓
11. กิริยา วาจา สุภาพ เรียบร้อย	✓		✓	✓
12.เป็นคนเรียบง่าย ไม่ถือ ตัว เข้าถึงง่าย	✓		✓	✓

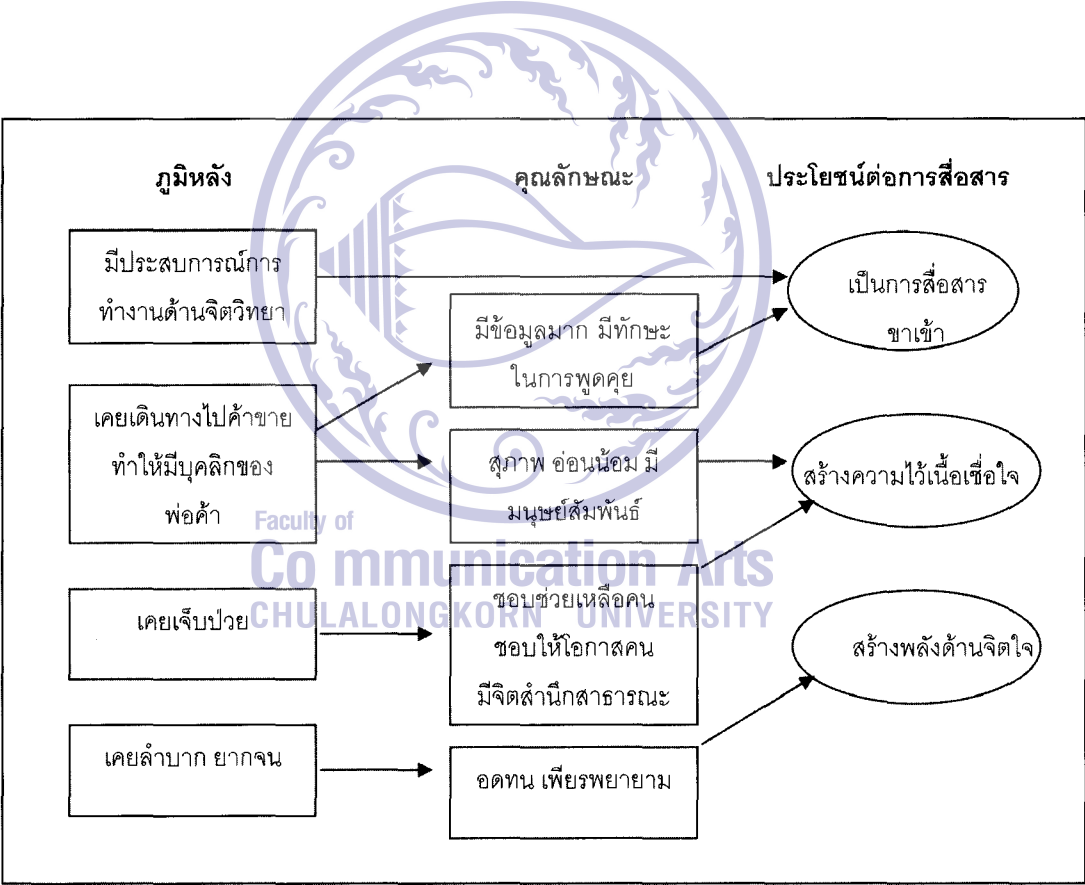
จากตารางที่ 1.2 จะเห็นว่าคุณลักษณะด้านความคิด ทั้ง 4 ลักษณะ ได้แก่ การเป็นคนช่างคิด มีจินตนาการ การเป็นคนคิดบวก มีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง มีความคิดนอกกรอบ และไม่ยอมจำนนต่อข้อจำกัด ลักษณะต่างๆ เหล่านี้สามารถส่งผลเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารคือการเสริมพลังทางจิตใจหรืออุดมการณ์ในการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและต้องเกิดขึ้นก่อนขั้นตอนต่างๆ ที่จะเริ่มทำการสื่อสาร คุณสฤณีมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการได้รับความไว้วางใจเชื่อถือ (trustworthiness) ถึง 6 คุณลักษณะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการใช้

ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 4 คุณลักษณะ ทั้งการได้รับความไว้วางใจเชื่อถือและลักษณะที่เหมาะสมต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสื่อสารในกระบวนทัศน์ใหม่ซึ่งยึดถือผู้รับสารเป็นหลัก (Audience Oriented) มีความจำเป็นสำหรับการสื่อสารแบบแนวนอนและการสื่อสารที่มีการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน จึงเป็นความจำเป็นสำหรับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยที่ต้องการเดินทางไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในการสร้างสุขภาพในชุมชน เนื่องจากปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสุขภาพดังกล่าวนี้คือการมีส่วนร่วมจากประชาชนในการ

ดูแลสุขภาพตนเอง และจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ นอกจากนั้นยังพบว่าคุณสฤณีมีคุณลักษณะที่จะส่งเสริมการสื่อสารเข้าที่สำคัญคือการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลต่างๆ ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้ข้อมูลข่าวสาร เช่น ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ แล้ว ยังทำให้ได้รู้จักคนหลากหลาย อันจะใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารต่อไป โดยพบคุณลักษณะดังกล่าว 5 คุณลักษณะ ได้แก่ ชอบพูดคุยกับคนแปลกหน้า การไม่ชอบโอ้อวด ซึ่งจะทำให้เข้ากับ

คนอื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ กิริยา วาจา สุภาพ เรียบร้อย เป็นคนเรียบง่าย ไม่ถือตัว เข้าถึงง่าย เป็นต้น

คุณลักษณะต่างๆ นั้น หลายสิ่งเกิดจากประสบการณ์ที่เป็นภูมิหลังของบุคคล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า คุณสฤณีมีภูมิหลังซึ่งเป็นประสบการณ์ในชีวิตที่สามารถอธิบายที่มาของคุณลักษณะบางอย่าง และสามารถส่งผลเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารดังแผนภาพที่ 1.3 ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง คุณลักษณะ และประโยชน์ต่อการสื่อสาร

จากแผนภาพที่ 1.3 จะเห็นได้ว่าภูมิหลังในบางลักษณะ ได้แก่ การที่เคยมีประสบการณ์ในการค้าขาย ทำให้มีบุคลิกของพ่อค้า ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส ชอบพูดคุยทักทาย และหยิบยื่นมิตรไมตรีให้กับลูกค้า หรือผู้รับสารและไม่เคอะเขินในการพบปะคนแปลกหน้า พยายามหาเรื่องราวมาพูดคุย คุณสมภพได้ตั้งสมบุคลิกลักษณะนี้มาตั้งแต่เด็กทำให้มีความได้เปรียบ หรือเพิ่มโอกาสในการเป็นผู้ส่งสารที่จะเรียกความพึงพอใจจากผู้รับสารได้

❖ คุณลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาพ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อจำกัดของคุณสมภพ สุฤทธิ์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นคนที่มีลักษณะเด่นหลายข้อที่สามารถจะนำมาใช้เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในการสื่อสาร แต่จุดอ่อนของคุณสมภพก็มีพอให้เห็นอยู่บ้าง เช่น ความไม่ถนัดในการใช้อุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยี เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ มีลักษณะของการทำงานเดียวไม่ทำงานเป็นทีม มีความมั่นใจในตัวเองและบางครั้งมีการแสดงออกที่แข็งกร้าว ซึ่งผู้ใหญ่บางคนอาจจะไม่ชอบ ทำงานไม่เป็นขั้นเป็นตอน ไม่ถนัดเรื่องการทำเอกสาร ลำช้า และบางครั้งมีการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นนามธรรมเข้าใจยาก ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวเหล่านี้ไม่ทำให้เกิดความเสียหายในการสื่อสารมากนักเนื่องจากคุณสมภพมีจุดเด่นซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อแก้ไขจุดอ่อนต่างๆ เช่น การที่คุณสมภพเป็นผู้มีความเพียรพยายามในการสื่อสาร โดยทำการสื่อสารหลายครั้ง มีการอธิบายเนื้อหาของสารเพิ่มเติมกับผู้รับสารคนเดิมหรือกลุ่มเดิม และการที่คุณสมภพเป็นผู้ที่มีเจตนาดีมีจิตสำนึกสาธารณะและทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมทำให้คุณสมภพเป็นที่รักใคร่ของเพื่อนร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง จึงทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องพยายามช่วยเหลือและสานต่อความตั้งใจในการทำงานของคุณสมภพ สุฤทธิ์

(4) ความสามารถด้านการสื่อสารทั้งภาครับหรือการสื่อสารขาเข้า และภาคใช้หรือการสื่อสารขาออก ของหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน

ความสามารถด้านการสื่อสาร ได้แก่ความสามารถด้านสื่อสารทั้งขาเข้าและขาออก ดังนี้

(4.1) การสื่อสารขาเข้า (input communication)

การสื่อสารขาเข้า ได้แก่ กระบวนการจัดการข้อมูลข่าวสาร มีขั้นตอนคือ 1) การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร 2) การจัดการกับข้อมูลข่าวสาร 3) การจัดเก็บและวิธีการเรียกใช้ข้อมูลข่าวสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร คุณสมภพ สุฤทธิ์มีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการ 3 แบบ คือ 1) เชิงตั้งรับ 2) เชิงรุก และ 3) จากประสบการณ์ตนเอง ดังนี้

1.1 การแสวงหาข้อมูลข่าวสารเชิงตั้งรับ ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานตามสายงานบังคับบัญชาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การได้รับข้อมูลจากชุมชน ได้แก่ การได้รับทราบจาก อบต. จาก อสม. และชาวบ้าน

1.2 การแสวงหาข้อมูลข่าวสารเชิงรุก ได้แก่ การอ่านหนังสือ การเข้าไปหาข้อมูลจากชาวบ้าน การเข้าประชุม/อบรม/สัมมนา และการปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญ/ผู้มีประสบการณ์

1.3 จากประสบการณ์ตนเอง เป็นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ จากประสบการณ์ชีวิต และจากประสบการณ์ในการทำงาน เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตนเองจนก่อเกิดเป็นองค์ความรู้

2. การจัดการกับข้อมูลข่าวสาร คุณสมภพ สุฤทธิ์มีการจัดการกับข่าวสาร/ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ตรวจสอบ และมีการจัดระบบและจัดเตรียมไว้พร้อมใช้ในการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ต่างๆ

3. การจัดเก็บและการเรียกใช้ข้อมูลข่าวสาร คุณสมภพมีวิธีการในการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร โดยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การจัดเก็บไว้ในสมองด้วยการจดจำ จดบันทึกลงในสมุดบันทึก บันทึกข้อมูลไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ จัดเก็บรวบรวมไว้ในห้องหนังสือ และฝากให้ผู้อื่นเก็บรวบรวมไว้ และใช้หลัก ส-จ-ป-ล เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสื่อสาร

(4.2) การสื่อสารขาออก (Output Communication) ความสามารถในการสื่อสารขาออกเป็นช่วงของการนำเอาข้อมูลข่าวสารไปใช้ ซึ่งแสดงออกในรูป 1) ความรู้ด้านสุขภาพและการสื่อสาร 2) ทักษะด้านการสื่อสาร และ 3) กลยุทธ์การสื่อสาร ดังนี้

1) ความรู้ด้านสุขภาพและการสื่อสาร พบว่าคุณสฤณีมีความรู้ด้านสุขภาพและการสื่อสารดังนี้

(ก) ความหมายของมิติสุขภาพ คือ การมีแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการมองมิติด้านสุขภาพว่าสุขภาพต้องประกอบด้วยสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การมีแนวคิดการป้องกันมากกว่าการรักษา ในขณะที่ยวกันโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพมีการเปลี่ยนแปลงและมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้เท่าทัน มีส่วนร่วม และมีระบบเสริมสร้างสุขภาพและระวังป้องกันอย่างสมบูรณ์

(ข) ความรู้ด้านการสื่อสาร ได้แก่ ความรู้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ความรู้ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร ความรู้ในเรื่องบริบท/สภาพการณ์ทางสังคม และความรู้เรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

2) ทักษะด้านการสื่อสาร พบว่าคุณสฤณีมีทักษะด้านการสื่อสารดังนี้คือ ทักษะการใช้สื่อ ทักษะการเลือก/ออกแบบสาร และทักษะเฉพาะ ได้แก่ ทักษะด้านการฟัง ทักษะด้านการโน้มน้าวใจ ทักษะด้านการสอนหรือให้คำแนะนำ ทักษะเกี่ยวกับวิธีคิดแก้ปัญหา และทักษะในการประสานงาน

3) กลยุทธ์การสื่อสาร พบว่าคุณสฤณี สฤณีได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารในการประสมประสานสิ่งเก่า/สิ่งใหม่ (Hybridization) ซึ่งเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่สำคัญและเป็นการประสมประสานองค์ความรู้ที่เป็นภาพรวมของความสามารถในการสื่อสาร ได้แก่ การประสมประสานวิธีการทำงานแบบเก่า/แบบใหม่ การประสม

ประสานความรู้แบบเก่า/แบบใหม่ การประสมประสานทุนภายในชุมชนกับความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน

นอกจากนั้นยังพบว่าคุณสฤณีมีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเป้าหมายในการสื่อสาร 3 ลักษณะคือ เพื่อสืบสานเจตนาหรือการได้ทำในสิ่งที่ตั้งใจ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และเพื่อสร้างกระแสด้านสุขภาพ เช่น การแข่งเรือปลอดเหล้า

ผลการวิจัยได้พบการใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายการสื่อสารดังกล่าว 9 กลยุทธ์ ได้แก่

(1) กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติของเจ้านายโดยจัดสัมมนาให้อาจารย์ของเจ้านายมาพูดถึงวิธีการที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

(2) กลยุทธ์การสื่อสารผ่านเพื่อนๆ และคนที่รักใคร่นับถือกัน

(3) กลยุทธ์การขออำนาจการสั่งการจากอำนาจเบื้องบน

(4) กลยุทธ์การใช้กิจกรรมธรรมชาติเป็นหัวใจเกี่ยวร้อยคนมาร่วมกระบวนการ

(5) กลยุทธ์การแกล้งนิ่ง เพื่อกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนใช้ความคิด

(6) กลยุทธ์การแกล้งทำเป็นไม่รู้ แกล้งทอดทิ้งเพื่อสร้างตัวแทนในการทำหน้าที่

(7) กลยุทธ์การชักชวนหัวใจเข้ามาก่อนเพื่อให้เพื่อนพ้องตามมา

(8) กลยุทธ์การสร้างกระแสด้านสุขภาพผ่านประเพณีการแข่งเรือ

(9) กลยุทธ์การ lobby ผู้ใหญ่เพื่อกระตุ้นนโยบายการแข่งเรือปลอดเหล้าเบียร์

ผู้วิจัยได้สรุปความสัมพันธ์ของการสื่อสารขาเข้าและการสื่อสารขาออกของคุณสฤณีไว้ดังแสดงในตารางที่ 1.3 ดังนี้

ตารางที่ 1.3 แสดงความสัมพันธ์ของการสื่อสารขาเข้าและการสื่อสารขาออก

เป้าหมายของการสื่อสาร	กลยุทธ์ที่ใช้	ความสามารถ/ทักษะที่ต้องการ	การสื่อสารขาเข้าที่ต้องการ
1. เพื่อสืบสานเจตนานหรือการได้ทำในสิ่งที่ตั้งใจ	1.1 กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติของเจ้านายโดยจัดสัมมนาให้อาจารย์ของเจ้านายมาพูดถึงวิธีการที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง	- การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร, สถานการณ์ของการสื่อสาร	- ประสพการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ
	1.2 กลยุทธ์การสื่อสารผ่านเพื่อนๆและคนที่รักใคร่นับถือกัน	- การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร	- ประสพการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ
	1.3 กลยุทธ์การขออำนาจการสั่งการจากอำนาจเบื้องบน	- การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร	- การพูดคุยเพื่อหาข้อมูลของชาวบ้าน เพื่อรับทราบสถานการณ์
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม	2.1 กลยุทธ์การใช้กิจกรรมธรรมชาติเป็นตัวเกี่ยวร้อยคนมาร่วมกระบวนการ	-การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร, บริบทชุมชน,การใช้สื่อ,สถานการณ์ของชุมชน	-การพูดคุยเพื่อรับทราบข้อมูลชาวบ้าน และชักชวนผู้ร่วมกระบวนการ
	2.2 กลยุทธ์การแก่งัดนั่งกรณี่"ไขว่คว้าที่สุด"	- การวิเคราะห์ผู้รับสาร, สถานการณ์ของการสื่อสาร	- ประสพการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ
	2.3 กลยุทธ์การแก่งัดทำเป็นไม่รู้ แก่งัดทอดทิ้ง	- การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร, สถานการณ์ของการสื่อสาร	- ประสพการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ
	2.4 กลยุทธ์การชักชวนหัวใจเข้ามาก่อน	- การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร	- การใช้ความคิด และประสพการณ์จากการทำงาน

เป้าหมายของการสื่อสาร	กลยุทธ์ที่ใช้	ความสามารถ/ทักษะที่ต้องการ	การสื่อสารขาเข้าที่ต้องการ
3.สร้างกระแสด้านสุขภาพคือการแข่งเรือปลอดภัย	3.1 กลยุทธ์การสร้างกระแสผ่านประเพณีการแข่งขันเรือ	-การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร, บริบทชุมชน,การใช้สื่อ,สถานการณ์ของการสื่อสาร	- การพบเห็นจากประสบการณ์, ภูมิหลังเป็นคนจังหวัดน่านรู้จักประเพณี
	3.2 กลยุทธ์การ lobby ผู้ใหญ่	-การกำหนดวัตถุประสงค์,การวิเคราะห์ผู้รับสาร	- ประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ

ความสามารถในการสื่อสารขาออกนั้นส่วนใหญ่จะ
ได้มาจากการสื่อสารขาเข้า เริ่มตั้งแต่การแสวงหาข้อมูล
ข่าวสาร จากการพิจารณากลยุทธ์การสื่อสารที่คุณสฤณี
ได้ใช้ทำการสื่อสารจนประสบความสำเร็จพบว่าทุกกลยุทธ์
มีที่มาจากการสื่อสารขาเข้าทั้งสิ้น โดยเฉพาะประสบการณ์
จากการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ อันเป็นทั้งการแสวงหา
ข้อมูลข่าวสารเชิงรุก และเป็นการสร้างช่องทางในการ
เชื่อมต่อการสื่อสาร ทุกกลยุทธ์ต้องใช้ความรู้ในการ
กำหนดวัตถุประสงค์และการวิเคราะห์ผู้รับสาร เนื่องจากการ
สื่อสารที่จะประสบความสำเร็จนั้น ผู้ส่งสารต้อง
กำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร และการวิเคราะห์
ผู้รับสารว่าจะทำการสื่อสารเรื่องอะไรกับใคร โดยเฉพาะ
การรู้ว่าผู้รับสารเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร มีความสนใจ
เรื่องอะไรแล้วจึงทำการเลือกสื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์
ของการสื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งการส่งสารบางครั้งก็สามารถ
ส่งสารได้ด้วยตนเอง บางสถานการณ์ก็ใช้ประกอบกัน
เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสาร แต่บางสถานการณ์ก็ต้องใช้
สื่อบุคคลอื่น หรือสื่ออื่นในการสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ

(5) ปัจจัยด้านระบบบริการและระบบสุขภาพ
ของตำบลน้ำเกียนที่เอื้ออำนวยและ/หรือ เป็น
อุปสรรคต่อความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อสุขภาพ:

ปัจจัยเอื้ออำนวยและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการ
สื่อสารเพื่อสุขภาพระบุได้ดังตารางที่ 1.4 ต่อไปนี้

คุณสฤณีมีปัจจัยเอื้อหลายประการทั้งปัจจัยใน
หน่วยงานและนอกหน่วยงานสาธารณสุข ทั้งปัจจัย
ภายในตำบลและนอกตำบล ทำให้สามารถทำการสื่อสาร
ให้ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย และแม้จะมีปัจจัยที่เป็น
อุปสรรค คุณสฤณีก็ได้ใช้ความสามารถในการสื่อสาร
จัดการแก้ไขปัญหาก็เป็นอุปสรรคด้วยวิธีการต่างๆ ทำให้
สามารถลดสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาอุปสรรคให้ทุเลา
เบาบางลงได้ เช่น การทำวิจัยเพื่อหาหลักฐานเชิงประจักษ์
ในการนำเสนอเชิงนโยบายเพื่อการจัดสรรงบประมาณใน
การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

ตารางที่ 1.4 ปัจจัยเอื้ออำนวยและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาวะ

ปัจจัยเอื้ออำนวย	ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค
1.ในสายงานสาธารณสุข	1.ในสายงานสาธารณสุข
1.1 สถานีอนามัย ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่มีศักยภาพ 2)เจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ 3)เจ้าหน้าที่มีความรักใคร่สมัครสมานสามัคคีกัน 4)เจ้าหน้าที่มีอริยาบถไมตรีที่ดีต่อผู้รับบริการ 5) มีเจ้าหน้าที่เป็นคนในตำบลน้ำเกี๋ยน	1.1 สถานีอนามัย คือ หัวหน้าสถานีอนามัย ช่วยงานราชการนอกหน่วยงานหลายหน่วยงาน และต้องเดินทางไปราชการบ่อยๆ ทำให้การบริหารงาน/ประสานงานไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร
2 หน่วยงานในสายการบังคับบัญชา 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 2) การได้รับการสนับสนุน 3) การได้รับความร่วมมือ/ช่วยเหลือ 4) ความสะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่ 5) ความคล้อยคลึงกันในวิถีคิดเรื่องสุขภาวะ	1.2 หน่วยงานในสายการบังคับบัญชา 1) ความไม่เพียงพอของงบประมาณในการทำงานสร้างเสริมสุขภาพ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับระบบระเบียบรายงาน
2.1. ในตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ 1) ประชาชนมีส่วนร่วม 2) ชมรมอสม.มีความเข้มแข็ง 3) อบต.ให้การสนับสนุน	2.1. ในตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ 1) การมีแหล่งผลิตเหล้าในตำบล และนโยบายโรงเหล้าเสรี 2) ประชาชนยังมีพฤติกรรมในการดูแลตนเองไม่ถูกต้อง
ปัจจัยเอื้ออำนวย	ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค
1.ในสายงานสาธารณสุข	1.ในสายงานสาธารณสุข
2.2 นอกตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ 1) บรรยาการของสังคมในจังหวัดน่าน 2) นโยบายและความร่วมมือขององค์กรภาครัฐภาคเอกชนในการทำงานส่งเสริมสุขภาวะ	2.2 นอกตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ 1) กระแสแห่งทุนนิยม ที่กระตุ้นการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ความไม่แน่นอนของราคาพืชผล 2)นโยบายของรัฐที่ไม่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง และความพอเพียง

**(6) ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้าน
การสื่อสารและกลยุทธ์การสื่อสาร**

ผลที่มองเห็นเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิดกระบวนการ
เรียนรู้แก่คนตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ ผลที่เป็นกฎระเบียบ

ได้แก่มาตรการสังคมเรื่องต่างๆ การตั้งองค์กร ผลที่เป็น
กิจกรรม และผลด้านการเรียนรู้ สรุปเป็นตารางดังตาราง
ที่ 1.5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1.5 สรุปผลของการสื่อสารเพื่อสุขภาวะ

มาตรการสังคม	การตั้งองค์กร	ผลที่เป็นกิจกรรม	ผลด้านการเรียนรู้
1. มาตรการสังคมเพื่อ ความสงบเรียบร้อยระดับ หมู่บ้าน/ตำบล	1. องค์กรพัฒนาคุณภาพ ชีวิตประชาชนตำบลน้ำ เกี๋ยน	1. โครงการเงินขวัญถุง	1. ชุมชนต้องยึดหลักการ ทำงานแบบมีส่วนร่วม
2. มาตรการเกี่ยวกับการ ควบคุมป้องกันยาเสพติด	2. โครงการมหาวิทยาลัย ชีวิต	2. กองทุนสวัสดิการชุมชน	2. ชุมชนต้องเป็นเจ้าของ เรื่องและพึ่งพาตนเอง
3. มาตรการห้ามเล่นการ พนันและงดการเลี้ยง เหล้าเบียร์ในงานศพ		3. โครงการเศรษฐกิจชุม ชนพึ่งตนเอง เช่น โรงงาน ผลิตน้ำดื่ม ปั่นอิฐบล็อก	3. ชุมชนต้องเรียนรู้และ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4 การขอร้องร้านค้าไม่ จำหน่ายบุหรี่ในเขตชุม ชน			4. ผู้นำต้องทำตนเป็นแบบ อย่าง
5. มาตรการห้ามฉีดพ่น สารเคมีในเขตชุมชน			
6. มาตรการในการใช้ ประโยชน์ และการดูแล อนุรักษ์ป่า			

**(7) การขยายผลชุดความรู้ตามแบบจำลอง
กระบวนการสื่อสารเพื่อสุขภาวะแบบ บวรส. และ
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อระดับความสำเร็จ/ล้มเหลว
ต่อการขยายผลชุดความรู้ไปยังสถานีอนามัยอื่นๆ**

การขยายผลการสื่อสารเพื่อสุขภาวนั้น พิจารณา
จากการขยายผลโดยเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอื่นๆ ในพื้นที่
อื่น และการขยายผลโดยตัวคุณสฤณี สุทธิธองในการ
ทำงานในพื้นที่อื่นๆ ดังนี้

7.1) การขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อ
สุขภาวะโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนอื่นๆ พบว่าปัจจัย
เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการขยายผล ได้แก่ ความ
เป็นชนบทที่มีความผูกพันกันของคนในชุมชน หน่วยของ
การพัฒนาควรเป็นพื้นที่เล็ก เช่น เป็นหมู่บ้านหรือ
ตำบล ปัจจัยด้านคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย
ที่เหมาะสม ได้แก่ ความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน
ความมีจิตใจดี รักชาวบ้าน ชอบช่วยเหลือผู้สูงอายุผู้ด้อย
โอกาส ความอดทนและความพยายาม และการได้รับ

ศรัทธาจากชาวบ้าน ส่วนความสามารถด้านการสื่อสารที่ต้องการ ได้แก่ ทักษะด้านการใช้ภาษา และทักษะการนำเสนอ

7.2) การขยายผลโดยตัวคุณสฤณี สุฤทธิ์ในการทำงานในพื้นที่อื่น สรุปได้ดังนี้

คุณสฤณีมีการปรับตัวในการเริ่มงาน ณ ที่ทำงานแห่งใหม่คือการปรับตัวต่อผู้บังคับบัญชาจะใช้วิธีการพูดตรงๆ ตามที่ตนเองมีความเห็น ส่วนการปรับตัวต่อเพื่อนร่วมงาน คือการวางตัวเรียบร้อย ไม่แสดงความเด่นล้ำหน้าผู้อื่น ไม่แสดงความรู้ในลักษณะการข่มผู้อื่น และการเลือกทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง

คุณสฤณีใช้ขั้นตอนการทำงานทำนองเดียวกันกับการทำงานที่ตำบลน้ำเกี๋ยน ได้แก่ การเริ่มต้นจากการหาข้อมูลและศึกษาชุมชน ศึกษาปัญหาของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งมิติต่างๆ ทางสังคมของชุมชน โดยเฉพาะด้านที่จะส่งผลต่อสุขภาพ การลงมือแก้ไขปัญหามุ่งทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งคุณสฤณีใช้คำว่า “เข้าไปเรียนรู้ร่วมกับเขา เข้าไปเป็นเพื่อนเขาก่อน สร้างมิตรภาพนำมาก่อนที่จะเริ่มแก้ไขปัญหา” และค่อยๆ แก้ปัญหาไปทีละส่วนเริ่มจากสิ่งที่ยากก่อน ส่วนการระดมทุนจากภายนอกดูจากความต้องการของชุมชน และต้องทำในขณะที่ชุมชนมีความพร้อม และได้เรียนรู้ถึงการพึ่งตนเองก่อน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของคุณสฤณี สุฤทธิ์

1. ปัจจัยด้านครอบครัว คุณสฤณีมีภรรยาเป็นพยาบาลปฏิบัติงานที่สถานีอนามัยในอำเภอเมืองน่าน ภรรยาของคุณสฤณีมีความเข้าใจคุณสฤณีและงานของคุณสฤณีเป็นอย่างดี และทำหน้าที่ดูแลคุณสฤณีและลูกๆ อย่างเต็มที่ ถือได้ว่าปัจจัยด้านครอบครัวของคุณสฤณีนั้นไม่ถึงกับเป็นปัจจัยส่งเสริมหรือปัจจัยเอื้อแต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ของคุณสฤณี สุฤทธิ์

2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะ ได้แก่ คุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างพลังด้านจิตใจหรืออุดมการณ์ คุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ คุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คุณลักษณะของการเป็นนักเชื่อมโยง และเป็นคนที่มีภูมิปัญญาอยู่ในจังหวัดน่าน คุณสฤณีจึงมีความเข้าใจวิถีชีวิตของคนตำบลน้ำเกี๋ยนได้อย่างดี

3. ปัจจัยด้านความสามารถในการสื่อสาร ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารทั้งการสื่อสารขาเข้าและการสื่อสารขาออก การสื่อสารขาเข้าเริ่มตั้งแต่ขั้นที่ 1 คือการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ทั้งการแสวงหาเชิงตั้งรับ การแสวงหาเชิงรุก และจากประสบการณ์ตนเอง ขั้นที่ 2 คือการจัดการกับข้อมูลข่าวสาร ขั้นที่ 3 คือการจัดเก็บ และการเรียกใช้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งพบว่าคุณสฤณีนั้นมีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมาก โดยเฉพาะการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเชิงรุก ทั้งจากการอ่าน การพาตนเองเข้าไปอยู่ในบรรยากาศทางวิชาการ เช่น การอบรม/สัมมนา และการพูดคุยปรึกษาหารือกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท่านต่างๆ ซึ่งการแสวงหาข้อมูลข่าวสารประการสุดท้ายนี้นอกจากจะทำให้ได้ข้อมูลข่าวสารที่นำไปใช้ประโยชน์แล้ว ยังทำให้ได้สร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพเป็นช่องทางเพื่อการเชื่อมต่อสื่อสารในอนาคตเมื่อถึงเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือก็สามารถขอความช่วยเหลือจากท่านผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นได้

ส่วนความสามารถในการสื่อสารขาออกนั้นพบว่า คุณสฤณี สุฤทธิ์นั้นได้ใช้ความสามารถในการประสมประสานสิ่งเก่าซึ่งมีอยู่เดิมในชุมชน และเพิ่มเติมสิ่งใหม่ (Hybridization) เพื่อให้การสื่อสารตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นยังพบว่าคุณสฤณีมีความรู้ในการสื่อสาร ทักษะในการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสาร โดยพบว่าคุณสฤณีมีความรู้ด้านความหมายของมิติด้านสุขภาพ ความรู้ด้านการวิเคราะห์ผู้รับสาร ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชนของผู้รับสาร และความรู้เรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ส่วนความสามารถด้านทักษะด้านการสื่อสารพบว่าคุณสฤณีมีทักษะด้านการสื่อสารหลายด้าน อาทิ ทักษะการใช้สื่อ ทักษะการเลือก/ออกแบบสาร และมีทักษะเฉพาะ ได้แก่ ทักษะด้านการฟัง

ทักษะด้านการโน้มน้าวใจ ทักษะด้านการสอนหรือให้คำแนะนำ ทักษะเกี่ยวกับวิธีคิดแก้ปัญหา และทักษะในการประสานงาน โดยเฉพาะทักษะในการประสานงานจากการศึกษาวิจัยนี้พบว่าในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ด้านการสื่อสารในชุมชน 18 บทบาทนั้น ต้องการความสามารถด้านทักษะในการประสานงานจำนวน 8 บทบาท ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น และความสำเร็จของการสื่อสารนั้นต้องการการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน และจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสารนั้นจำเป็นต้องมีทั้งความรู้และทักษะด้านการสื่อสาร รวมทั้งสามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ ในการสื่อสารมาใช้ในการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม

4. ปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบริบทชุมชน ได้แก่ บริบทของตำบลน้ำเกีฮ่วน 2) บริบทของจังหวัดน่าน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 บริบทของตำบลน้ำเกีฮ่วน บริบทของตำบลน้ำเกีฮ่วนนั้นเพื่อการสื่อสารเพื่อสุขภาวะ ได้แก่ (i) บริบทด้านพื้นที่ คือเป็นชุมชน (ii) มีทุนทางสังคมสูง (iii) บริบทด้านการปกครองเพื่อการเริ่มต้นในการพัฒนา ดังนี้

(i) **บริบทด้านพื้นที่** ตำบลน้ำเกีฮ่วนเป็นชุมชนเกษตรกรรม สภาพพื้นที่ทางกายภาพยังมีความเป็นชนบทสูง วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกษตรกรรมนี้จะมี ความใกล้ชิดกันพึ่งพาอาศัยกันและรู้จักมักคุ้นกัน ทั้งตำบลน้ำเกีฮ่วนเป็นชุมชนปิดหนทางเข้าไปสู่ตำบลมีเส้นทางสายหลักเพียงเส้นทางเดียว ไม่ได้เป็นทางผ่านไปยังตำบลอื่นๆ การเดินทางเข้าไปในตำบลนั้นไม่สะดวกเท่าที่ควร ต้องเดินทางโดยรถส่วนตัวหรือรถเหมา ไม่ได้เป็นแหล่งการค้า หรือย่านธุรกิจ ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่จะดึงดูดคนต่างถิ่นต่างพื้นที่ให้เดินทางเข้าไปเยี่ยมเยียน ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่แรงปะทะจากภายนอกจึงไม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนัก

(ii) **มีทุนทางสังคมสูง** ทุนทางสังคมในที่นี้มีได้ หมายถึง ทุนที่เป็นทรัพย์สินเงินทอง หากแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนด้านความผูกพันของคนในชุมชน ซึ่งเป็น

ทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ อันจะส่งผลให้การพัฒนาต่างๆ มีความยั่งยืน สังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ทุนด้านความผูกพันที่กล่าวถึง ได้แก่ ความเป็นเครือญาติ ผูกพันกันด้วยวัฒนธรรมประเพณี การผูกพันกันด้วยการรวมกลุ่มและความศรัทธาต่อวัดเดียวกัน เป็นต้น

(iii) **บริบทด้านการปกครองเพื่อการเริ่มต้นพัฒนา** สิ่งที่เป็นปัจจัยส่งเสริมอีกส่วนหนึ่งคือตำบลน้ำเกีฮ่วนเป็นตำบลตั้งใหม่กล่าวคือได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นตำบลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2533 ซึ่งในช่วงที่คุณสฤณีได้เข้าไปทำงาน และเรียนรู้เกี่ยวกับบริบทสภาพการณ์ และปัญหาต่างๆ ของตำบล และมีความเข้าใจความเป็นมาต่างๆ ของตำบลน้ำเกีฮ่วนแล้ว เมื่อจะเริ่มต้นจุดประกายต่างๆ ก็ได้ใช้ความเป็นตำบลใหม่มีก้านตั้งใหม่จึงทำให้เกิดความตื่นตัวและความกระตือรือร้นในการเริ่มต้นพัฒนา

(4.2) **บริบทของจังหวัดน่าน** จังหวัดน่านมีปัจจัยที่เพื่อการสื่อสารเพื่อสุขภาวะคือเป็นจังหวัดที่มีธรรมชาติสวยงาม สงบร่มรื่นมีป่าไม้ ภูเขาและทัศนียภาพที่สวยงาม มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ได้เป็นอย่างดี มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีวัดจำนวนมาก ผู้คนมีศรัทธาต่อวัดสูง สถาบันทางแหล่งอุตสาหกรรม และแหล่งอบายมุขไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น อีกทั้งยังมีปัจจัยเอื้อที่สำคัญคือมีคน/องค์กร/ประชาคมที่ทำงานเพื่อสังคมจำนวนมาก มีมูลนิธิอีกเมืองน่านเป็นแกนกลางในการประสานงาน นอกจากนั้นยังมีศูนย์ประสานงานประชาคมน่านเป็นตัวเชื่อมความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนอีกด้วย

(5) **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาวะ** ปัจจัยเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาวะ ได้แก่ ความเป็นชนบทที่มีความผูกพันกันของคนในชุมชน หน่วยของการพัฒนาเป็นพื้นที่เล็กเช่นเป็นหมู่บ้านหรือตำบล ปัจจัยด้านคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยที่จำเป็นในการสื่อสารเพื่อสุขภาวะ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน ความมีจิตใจดี รักชาวบ้าน

ชอบช่วยเหลือผู้น้อย ผู้ด้อยโอกาส ความอดทน และความพยายาม การได้รับศรัทธาจากชาวบ้าน

การขยายผลไปยังพื้นที่ใดๆ สิ่งที่สำคัญก็คือการศึกษาเชิงลึกถึงปัญหาที่แท้จริง ว่าปัญหาที่แท้จริงคืออะไรก่อนแล้วจึงลงมือแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างถูกต้อง ดังที่คุณสฤณีวิเคราะห้แล้วทราบว่าปัญหาที่แท้จริงนั้นอยู่ที่มิติทางสังคมวัฒนธรรมคือการเอาใจเปรียบระหว่างหญิงชาย หากไม่แก้ไขที่ต้นตอคือการเปลี่ยนวิธีคิดแล้วก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ

ในการขยายผลองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาวนั้น การใช้การสื่อสารตามกระบวนการที่สนใหม่ซึ่งได้แก่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารสองทาง และการสื่อสารในแนวนอน โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงโดยการเข้าไปเป็นเพื่อนเขาก่อน สร้างสัมพันธ์และมิตรภาพให้เกิดขึ้นก่อนก็เป็นวิธีการที่ใช้ได้ดีเสมอ

คุณลักษณะต่างๆ ที่เป็นต้นทุนในการสื่อสารเพื่อสุขภาวนั้นสามารถนำไปใช้ได้ ทั้งโดยผู้อื่นและตัวคุณสฤณีเองก็ปฏิบัติเช่นเดิม การไม่โอ้อวด อ่อนน้อม ถ่อมตน ความสุภาพสามารถนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและกับชาวบ้านได้

สิ่งที่สำคัญนอกเหนือจากคุณลักษณะที่เป็นต้นทุนในการสื่อสารเพื่อสุขภาวนั้นก็คือความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในตัวเอง ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างได้จากการสื่อสารเข้าต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

มุมมองต่อมิติด้านสุขภาพ ที่เรียกว่าสุขภาวนั้นยังเป็นเพียงการเคลื่อนไหวในหมู่นักวิชาการ และผู้บริหารระดับสูงที่อยู่ในวงวิชาการ ส่วนระดับปฏิบัติการนั้นแนวคิดดังกล่าวยังส่งต่อมาเพียงนโยบายที่เป็นนามธรรม ส่วนการปฏิบัติกันยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขควรเพิ่มความชัดเจนในประเด็นดังกล่าวทั้งด้านงบประมาณที่จัดสรรลงไปในแต่ละหน่วยงาน ควรมีความชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ควรมีการจัดสรรในหมวดหมู่ที่

ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง หากจ่ายในหมวดหมู่ที่กว้างจะทำให้งบประมาณดังกล่าวถูกดึงมาใช้ในหมวดหมู่อื่น การสร้างสุขภาพจึงเป็นไปได้ยาก

เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเป็นบุคลากรที่สำคัญซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้ฝากความหวังไว้ในการจะผลักดันให้สังคมไปสู่กระบวนการที่สนใหม่การสร้างเสริมสุขภาพ โดยการแนะนำเครื่องมือพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ การก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย การเสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล และการปรับเปลี่ยนระบบบริการด้านสุขภาพนั้นจำเป็นต้องใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเป็นอย่างมาก เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยต้องพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะที่เอื้อต่อการสร้างความสามารถในการสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จได้ดังที่กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งความหวังไว้ และในส่วนของการปรับเปลี่ยนระบบบริการด้านสุขภาพนั้น ตัวเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีแนวคิดที่สอดคล้องต่อการสร้างเสริมสุขภาพ มีความตระหนักในการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความมีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความจริงใจต่อกัน อีกทั้งยังต้องมีการพัฒนาความสามารถทั้งด้านวิชาการสาธารณสุขและความสามารถในการสื่อสาร สิ่งเหล่านี้นอกจากจะทำให้การทำงานในความรับผิดชอบของตนเองสามารถทำได้สำเร็จแล้วยังสามารถเป็นแบบอย่างแก่บุคลากรสาธารณสุขคนอื่นๆ ได้อีกด้วย

การพัฒนาคุณลักษณะและความสามารถในการสื่อสารต่างๆ ที่ทำให้มีแนวโน้มที่จะทำการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จนั้นแต่ละบุคคลสามารถพัฒนาขึ้นได้หลากหลายวิธีซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล การนำเสนอกรณีศึกษาในครั้งนี้เป็นเพียงการอธิบายเพื่อความเข้าใจและเห็นความเชื่อมโยงเท่านั้น แต่เมื่อได้ทราบแล้วว่าการสื่อสารที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องการคุณลักษณะและความสามารถในการสื่อสารของผู้ส่งสารแบบไหนก็จะต้องฝากให้เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในการสร้าง “สื่อบุคคล” ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารไปยังชาวบ้าน ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งหวังให้เกิดในกลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น สถาบันการศึกษา และกระทรวง

สาธารณสุขผู้มีหน้าที่ในการสรรหา บรรจุแต่งตั้ง และ พัฒนานุคลากรสาธารณสุข น่าจะต้องเก็บไปเป็นข้อคิด ในการสร้างเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้มีหน้าที่สานต่อ เจตนารมณ์และนโยบายของกระทรวงฯ ในการบริการ

ด้านสุขภาพโดยใช้แนวคิดของการสร้างเสริมสุขภาพ แบบสร้างนำซ่อมและการสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ หรือ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพตามนโยบายของกระทรวง สาธารณสุขต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองประสานการปฏิบัติการบำบัดรักษาผู้ติดยาและสารเสพติด. 2543. **น้ำเกียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน**. สุชาติ เลาบริพัตร (บรรณาธิการ), (ม.ป.ท.).
- กองสาธารณสุขภูมิภาค. 2541. **บ้านน้ำเกียน การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย (บวรส.)**. นนทบุรี : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. **การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท**. สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กาญจนา แก้วเทพ. 2544. **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ : เอ็ดลิชั่นเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2548. **บทสังเคราะห์ภาพรวมขององค์ความรู้ (ส่วนหนึ่ง) ของงานวิจัยเรื่องการศึกษาสื่อบุคคลและเครือข่าย (2544-2547)**. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2549. **ใต้ฝ่าเท้าแห่งการศึกษา : สื่อบุคคลและเครือข่ายการสื่อสารภาพรวมจากงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กาญจนา แก้วเทพ และธีรชัย อิศรเดช. 2549. **สื่อพื้นบ้านขนานรับงานสุขภาพ, โครงการสื่อบ้านสื่อสารสุข (สพส.)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- กาญจนา แก้วเทพ. 2550. **เครื่องมือช่วยการทำงานโครงการ “ร่วมกันปั้นแตงนักสื่อสารสุขภาพ**. เอกสารประกอบการฝึกอบรมโครงการวิจัย การวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน (สื่อบุคคล) จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2551. **การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2552. **สื่อเล็กๆ ที่นำไปใช้ในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กำจร หลุยยะพงศ์. 2549. **ก้าวแรกและก้าวต่อไปของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ ใน เปิดประตูสู่การรู้เท่าทันสื่อ : แนวคิดทฤษฎีและประสบการณ์การรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ**. โครงการสื่อสร้างสรรค์สุขภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

- จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์. 2545. **ความสามารถทางการสื่อสารของผู้นำชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ เจนวิไลสุข และคณะ. 2547. **ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปิยะฉัตร ปาลานุสรณ์. 2549. **ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อสุขภาวะของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดีเด่นระดับชาติ จังหวัดอำนาจเจริญ**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศิษฐ์ ศรีประเสริฐ และคณะ. 2541. **การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนอนมัย ตำบลน้ำเกีฮ่วน**. น่าน : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน.
- พิรุณ ศรีเพชรราช. 2549. **บทบาทของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกีฮ่วนกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮ่วน. 2548. **น้ำเกีฮ่วนชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน**. เชียงใหม่ : วนิดาเพรส.
- อมรรัตน์ ทัพย์เลิศ และคณะ. 2547. **สมรรถนะด้านการสื่อสารของสื่อบุคคลกับการระดมพลังการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อรทัย อาจอ่ำ และกุลศ สุนทรธาดา. 2541. **จังหวัดน่าน : บนเส้นทางสู่การสร้างประชาสังคมของไทย**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรรณพ ปิณฑนิโอวาท. 2542. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ้อมทิพย์ เมฆรักษาวณิช แคมป์ และคณะ. 2547. **บทบาทการสื่อสารในการเสริมพลังความเข้มแข็งของผู้หญิงในการปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อำพล จินดาวัฒน์ และคณะ. 2542. **มาทำสถานีนอนมัยส่งเสริมสุขภาพกันเถอะ**, รายงานพิเศษ กองบรรณาธิการ. **วารสารหมออนามัย** 8, 5 (มีนาคม-เมษายน) : 24-26.
- อำพล จินดาวัฒน์ และคณะ. 2542. **การส่งเสริมสุขภาพกระบวนทัศน์ใหม่ทางด้านสุขภาพ**, รายงานพิเศษ กองบรรณาธิการ. **วารสารหมออนามัย** 8, 5 (มีนาคม-เมษายน) : 17-23.
- อำพล จินดาวัฒน์. 2546. **ปฏิรูปสุขภาพ ปฏิรูปชีวิต และสังคม**. สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปส.).
- อำพล จินดาวัฒน์ และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล. 2547. **มองทะลุ 30 บาทรักษาทุกโรคหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า**. นนทบุรี : สถาบันพระบรมราชชนก.

ภาษาอังกฤษ

Berrigan F.J. 1979. **Access and Participatory**, Paris : UNESCO.

Berko, M.R., et al. 1997. **Connecting : A Culture-Sensitive Approach to Interpersonal Communication Competency**, 2nd ed., Harcourt Brace & Company.

Bostrom, R.N. (ed). 1984. **Competence in Communication : A Multidisciplinary Approach**, Sage Publications.

Everett M. Rogers and Floyd F. Shoemaker. 1971. **Communication of Innovation** (2nd ed), New York : The Free Press,.

Everett M. Rogers and Lynne Svenning. 1969. **Modernization among Peasants**. NewYork : Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Katz, E. and Lazarsfeld. P.E. **Personal Influence**. 1955. Glencoe : Free Press.

Paul F. Lazarsfeld and Herbert Menzel. 1968. Mass media and Personal Influence, in Wilbur Schramm (ed), **The Science of Human Communication**, New York : The Basic Books.

Ralph E. Cooley & Deborah A.Roach. 1984. Competence in Communication in Robert N.Bostrom (ed.) **Competence in Communication**, Sage Publications, Inc.